

## УКРАЇНА НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ: В ЯКОМУ СТАТУСІ?



**Вступ. Постановка проблеми.** З відновленням державної незалежності України у 1991 р. та всебічним увіходженням нашої держави до світового співтовариства вивчення місця України у світовій ієрархії держав з метою урахування цього при виробленні збалансованого зовнішньополітичного курсу, видається доволі актуальною темою, що має неабиякий практичний підтекст. Натомість комплексного дослідження даної проблеми у вітчизняній науковій думці досі зроблено не було. Метою даної роботи є наукова спроба автора щодо заповнення цього вакууму.

У Статуті Організації Об'єднаних Націй зафіксовано принцип суверенної рівності всіх держав світу. Проте історія вчить нас, що майже будь-яка рівність неминуче передбачає наявність перших серед рівних, що ними на сьогодні можна вважати постійних членів Ради Безпеки ООН. Посівши свої місця як "світові поліцейські", головні переможці Другої світової війни здатні кожен заблокувати прийняття Радою Безпеки будь-якого рішення, окрім процедурних. І навряд чи хтось з цієї п'ятірки визнає відповідним до своїх національних інтересів відмовитися від такого права, чи збільшити когорту тих, хто його має.

Вітчизняні дослідниці О. Коппель та О. Пархомчук зазначають, що наслідком нерівності держав є міжнародна стратифікація з притаманною їй фактичною ієрархією держав на міжнародній арені<sup>1</sup>. У своїй спільній праці вони наводять класифікацію держав англійського вченого І. Луарда:

- наддержави, для яких є характерним здатність до масових руйнувань планетарного масштабу, спроможність впливати на умови існування всього людства, і неможливість поразки від іншої дер-

ЧЕРІНЬКО І. П.,  
молодший науковий  
співробітник

*Інститут політичних і  
етнонаціональних  
досліджень  
імені І.Ф. Кураса  
НАН України*

- жави, або коаліції держав, якщо до коаліції не входить інша супердержава;
- великі держави, що вони істотно впливають на світовий розвиток, причому їх вплив не обмежується одним регіоном або сферою відносин на рівні регіону. Натомість чіткого визначення поняття великої держави все ж не існує;
  - середні держави, що вони мають вплив у найближчому оточенні;
  - малі держави, які несуттєво впливають на оточення, але мають засоби для захисту незалежності;
  - мікродержави, нездатні захистити суверенітет національними засобами<sup>2</sup>.

Така класифікація видається найбільш точною, принаймні виокремлення інших категорій держав видається пошуком чорної кішки в темній кімнаті.

Гортаючи сторінки вітчизняних суспільно-політичних видань стає помітним, що Україну відносять до середніх держав, вплив яких на світові політичні процеси не є визначальним.

Так, професор В. Манжола засвідчує, що статус України, як держави середнього рівня у світовій ієрархії міжнародних акторів дозволяє констатувати, що Україна має недостатньо так званої “структурної сили” для того, щоб суттєвим чином впливати на процеси в глобальній системі міжнародних відносин<sup>3</sup>.

Великим аргументом на користь приналежності України до “середнього класу” виступають розміри нашої країни та її населення (площа України – 603,7 тис. км. кв. становить 0,4% земної суші<sup>4</sup>, а її населення приблизно 0,8% населення світу), вигідне географічне розташування України, а також структура її промисловості. Натомість говорити про значний вплив нашої держави на її найближче оточення, особливо з огляду на тісний союз Білорусі з Росією й членство нашого “оточення” з західного боку в Європейському Союзі і НАТО, членство Туреччини, що перевищує Україну як за площею, так за населенням і за ВВП, у згаданому блоці та її могутні військові потуги, якось не дуже зручно.

З огляду на це постає цілком закономірне питання: чи має Україна свої сфери впливу, якщо має, то якого – економічного, політичного, військового, усіх разом, чи ще якогось, і що взагалі таке сфера впливу? Поняття сфери впливу досконально висвітлив, на прикладі Китаю, видатний політолог Збігнев Бжезинський у своїй праці “Велика шахівниця”. Так, у главі “Китай не світова держава, натомість регіональна” він наголошує, що китайську сферу впливу можна визначити як район, де першим питанням, що задаються в столицях держав, що знаходяться на цій території, в умовах виникнення будь-якої проблеми, є питання, “що думає з цього приводу Пекін?”<sup>5</sup>. Не будуючи захмарених ілюзій, можна

задаватися хіба що тим питанням, чи зважають у столицях Грузії чи Молдови при прийнятті кожного важливого рішення на позицію офіційного Києва. Країни регіону Центрально-Східної Європи, при прийнятті своїх найбільш важливих рішень, якщо і захочуть з кимось всерйоз “порадитися”, то хіба що з Брюсселем чи Вашингтоном, а той, хто вважає, що позиція Києва є визначальною при прийнятті найважливіших рішень у Москві, явно не дружить з головою.

Проте в кожного українського патріота національна гордість у такому разі стоятиме вище об’єктивного аналізу, і факт приналежності України до середніх держав лишатиметься беззаперечним.

Натомість становлення України на світовій арені було дещо не зовсім схожим на той шлях, що його пройшли інші держави світу. Якщо, скажімо, Сполучені Штати чи Росія пройшли тривалий історичний шлях, сповнений війн, територіального розширення й модернізації, перш ніж стати глобальними гравцями на міжнародній арені, то Україна на момент відновлення своєї державності внаслідок розпаду СРСР вже апріорі могла увійти до числа “ваговиків” світової політики. Оскільки радянська епоха окрім диктатури, голодоморів і репресій, не слід забувати, ще й дала Україні непогану промисловість, Крим і Західні області, і, головне – третій за потужністю ядерний арсенал у світі. Натомість наша держава не скористалася цим, точніше, просто не хотіла скористатися.

Видатний вітчизняний громадський діяч Борис Олійник свідчить: сьогодні я репрезентую державу, третю за потенціалом ядерної зброї у світовому ядерному клубі, що добровільно, без примусу, відмовилася від ядерної потуги, першою у світі, за всю видиму історію. Ви думаєте, що хтось наслідував цей благородний приклад України? Та в жодному разі!<sup>6</sup> На прикладі невгамовних ядерних амбіцій різних держав світу ми бачимо сьогодні, наскільки романтичним і необачним був той крок...

Добре відомою є теза, що “история не терпит сослагательного наклонения”. Натомість політологів дозволено теоретизувати.

Якби з відновлення державної незалежності Україною керували рішучі, тверді, прагматичні патріоти, і наша держава не піддалася романтичним сподіванням і тискові з боку США і Росії, лишивши, принаймні кілька сотень тактичних боезарядів і кілька десятків стратегічних бомбардувальників з крилатими ядерними ракетами до них, не пожаліла зусиль і коштів (а вони б неодмінно знайшлися!) на створення замкненого, чи відносно замкненого циклу виробництва ядерних боезарядів за рахунок розширення видобутку власного урану, наша держава цілком могла би не тільки бути беззаперечним лідером у регіоні Центрально-Східної Європи, являючи собою реальну протизавагу Росії на пострадянсько-

му просторі, а й цілком могла б розраховувати на долучення до когорти великих держав. А тези про те, що лишивши ядерну зброю Україна неодмінно потрапила б у всебічну блокаду і не могла б ствердити свою незалежність видаються не більш ніж просто невдалим виправданням, незграбною альтернативою кусанню ліктів, і просто нісенітною маячнею. Задаймося хоч би питаннями, чи були б у ядерної України якісь непорозуміння на островах Тузла та Зміїний?.. І пригадаймо найчисельнішу демократію світу – Індію, що беззаперечно входить до когорти великих держав, будучи “невизнаною” ядерною державою. Та і взагалі, саме поняття “невизнана ядерна держава” є абсурдним, оскільки ядерною державою можна або бути, або ж не бути, і якщо держава є ядерною, то не її то проблеми, що хтось цього статусу за нею не визнає.

Натомість слід повернутися до самих функцій держави та її сутності, що полягає в забезпеченні гідного рівня життя і розвитку своїх громадян. А для цього зовсім необов'язково керувати своїми сусідами й жахати світ ядерними боєголовками. Що минуло, то вже минуло, і на сьогодні для України єдиним шляхом розвитку є зміцнення демократії, розвиток ринкової економіки й всестороннє входження до спільноти розвинених держав світу – членів НАТО та Європейського Союзу.

Натомість така політика має проходити виключно шляхом рівноправного партнерства, адже як ми самі не поважатимемо свою державу, хто інший це робитиме?! Шкода, що не всі це розуміють. Адже ще більш слушною й актуальною у світлі сучасних українських реалій видається теза Л.Тупчієнка стосовно того, що на сьогодні лише сліпий не бачить, як орієнтація на Європу змінилася на прислужництво перед Заходом, угодство і пряме холуйство, апологію ситості, задоволення, міщанства, розбещеності і насильства<sup>7</sup>. У такий спосіб, звісно ж, Україна далеко не уїде, а провадження політики лакейчущтва і примітивної мімікрії заведе нашу державу прямо на задвірки європейської цивілізації і назавжди лишить її там.

Здавна говорено: якщо сам не можеш перемогти, приєднуйся до переможців. Натомість Україна і не збирається просто приєднуватися, оскільки ніхто нам не подарує високого рівня життя й надійних гарантій безпеки. Наша держава прагне, і, саме головне – спроможна стати реальним контрибутором європейської та міжнародної безпеки, а в перспективі – й рівноправним гравцем на європейському спільному ринку.

**Висновки.** Статус України на міжнародній арені, місце нашої держави у світовій стратифікації міжнародних акторів має бути неодмінно врахованим при виробленні чіткої та прагматичної зовнішньополітичної стратегії України. Не можуть не зважати на це й українські громадяни, особливо, з огляду на наявність хибних стереотипів, нав'язаних радянською системою і недобросовісною політичною пропагандою та ностальгії за давно минулим у великій кількості наших шановних співвітчизників.

Однак євроатлантична інтеграція не може стати самоціллю. Нею має бути прагнення жити в демократичному, заможному, цивілізованому суспільстві.

Ефективна реалізація українського зовнішньополітичного курсу буде можливою лише за умови підтримки його широкими верствами населення, об'єктивної поінформованості громадян стосовно існуючих нині реалій та феноменів, консолідації суспільства навколо спільної, загальнооб'єднуючої ідеї приєднання до провідних держав світу й достойного існування.

Приєднання до євроатлантичної спільноти, виражене в набутті членства України в Організації північноатлантичного договору і подальше наше просування до Європейського Союзу, у суворих умовах сьогодення є єдиним шансом для України посісти гідне місце у світі. Шансом, який ми не маємо права упустити.

Тож не упустимо його!..

#### ПОСИЛАННЯ

- 1 Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: Навч. посібник. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2004. – С. 17.
- 2 Там само.
- 3 Манжол В.А. Квадратура інтеграційного кола: актуальні проблеми європейської політики України // Політика і час. – 2007. – № 4. – С. 14.
- 4 Соціально – економічна географія України: Навч. Посібник / За ред. проф. Шаблія О.І. Вид. друге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2000. – С. 6.
- 5 Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М.: Междунар. отношения, 1998. – С. 199.
- 6 Борис Олійник На захист правди // Україна дипломатична. Науковий щорічник, випуск п'ятий. – К., 2004. – С. 756.
- 7 Тупчієнко Л.С. Європейський вибір України: зміст чи форма? // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2000. – Вип. 4. – С. 28.

Надійшла до редакції 31.01.2008